

MİLLÎ EĞİTİM

Sayı: 91

Kasım- 1989

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

ADINA SAHİBİ YAYIMLAR

DAİRESİ BAŞKANLIĞI

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Cemâl Kâmil ÇELİK

YAYIN KURULU

Feridetin ATATUĞ

Nabi AVCI

Cemâl Kamil ÇELİK

Mustafa İSEN

Ali KARAÇALI

Cemâl KURNAZ

YÖNETİM YERİ

Yayımlar Dairesi Başkanlığı

Teknikokullar - ANKARA

Tel: 213 45 04-213 65 12

Dizgi - Baskı **Millî Eğitim**
Basımevi - ANKARA

Gönderilen yazılar yayımlansın,
yayımlanmasın geri verilmez.

Fikir sorumlulukları yazarlarına aittir

"Millî Eğitim" adı **anılmadan** alıntı
yapılamaz.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Eylül/BİR Güz Resmi (Günlük) - Kerem BURAK	5
Kuş Resimleri (Şiir) - İsmail KARAKURT	8
Güneşe iltica Başvurusu (Şiir)- Talha BEDİRHAN	9
Demli Yaz Gecesi (Şiir)- İbrahim DEMİRCİ	11
Aşk Çalınmış Elmalardı (Şiir) - Hüseyin ALACATLI	13
Susamışk Sözleri (Şiir)- Ayşe ALTAN	14
Pervid Hayal Gürtür Mü (Hikâye) - Osman ÇEVİKSOY	15
Bendeki Kadın - Halime TOROS	21
Önce Havalarda Bozuldu (Hikâye) - Ferklettin ATATUĞ	25
Batı Kültüründen Doğu İrfanına Charles Baudlaire - Hasan AKTAŞ	28
Doitoyevski'de "Baba Katli" - Veli URHAN	32
Lois L. Farukî'ye Göre islâm. Müzik ve Müziyenler - Bayram Btge TOKER	35
Külliyelerden Okul Merkezlerine - Doç. Dr. Mustafa ERGÜN	43
Dilde Moda - Ur. E. Wasserzieher'den Çev.: Ahmet AKYOL	48
Eğitim ve Kültür - Mehmet OKUTAN	53
Eğitimde Okul - Aile İşbirliği - R. D. Strom'dan Çev. : Remzi Yaşar KINCAL	57
Bulgaristan'da Türk Eğitimi IV - Osman KILIÇ	62
"Abdülhak Şinasi Hisar" Adlı Kitap Üzerine - Erdoğan ERBAY	67
Bir Fuardan Artakalanlar - Muharrem ERC-ÜL	72
Bir Panelin Ardından - Kadri Raşit AKDENİZ	74
Film Karelerinden Satır Aralarına - Mustafa MUHARREM	77

KÜLLİYELERDEN OKUL MERKEZLERİNE

Doç. Dr. Mustafa ERGÜN *

Külliye nedir?

Toplumların tarihinde ortaya çıkan sosyal kurumlar, o toplumların birçok ihtiyaç ve isteklerini karşılamak için ortaya çıkmışlardır. Canlılar ve cansızlar dünyasındaki her varlık ve olay bir işe yaradığı gibi, insanların yaptıkları her şey de bir işe yaramalı, bir ihtiyacı karşılamalıdır.

Bu açıdan tarihimize baktığımızda, bir yerde çok değişik kaynaklardan gelen insanları barındırma, eğitme, sağlığına kavuşturma ve kaynaştırmada "külliye" adını verdiğimiz yapılar topluluğunun çok fonksiyonel olduğunu görüyoruz.

Selçuklu imarethanelerinin Osmanlı toplumunda geliştirilmesiyle ortaya çıkan külliyeler, dönemlerinde çok önemli sosyal görevleri yerine getirmiştir. Yerli ve yabancı gözetmeden çevredeki halka ve uzaktan gelenlere hizmet veren bu yapılar topluluğunda en merkezî yerleri, cami ve medrese tutuyordu. Camiler, hem ibadet yapılan hem de medrese derslerinin halka açılma yerleri olması bakımından, o dönem insanını birinci derecede ilgilendiren en önemli sosyal kurum binası idi. Medreseler de hem öğrenci hücrelerini hem giyecek ve yiyecek yardımlarını ilkönce uzaktan gelen yabancılara sunması bakımından hem kardeşliğin hem sosyal dayanışma, eğitimde fırsat eşitliği ve eğitim vasıtasıyla sosyal hareketliliğin en iyi yapıldığı yerler idiler.

Ayrıca külliyelerde bulunan hastahane, aşhane, tâbhane (misafirhane), kervansaray, kitaplık, hamam, çarşı, ilkokul, çeşme, sebil ve umumî helalar... bu kurumun, hem o yerleşim yerinde yaşayan insanlar hem de kendi memleketinde uygun geçim ve öğrenim şartları olmaması dolayısıyla geniş İslâm ülkelerinin başka yerlerine giden insanları iş maksadıyla dolaşan insanları nasıl huzurlu ve güvenli bir yer olarak karşıladığı ortadadır. Ülkemizde Diyarbakır Cami-i Kebir'i, Kayseri Hant Hatun, Divriği Ulu Cami, Manisa Ulu Cami, Bursa'da 1. Murat 2. Murat ve Yeşil

---

* İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi

İmaretler, Edirne, Amasya ve İstanbul'da 2. Bayezıt Külliyesi, İstanbul'da Fatih ve Süleymaniye Külliyelerinin yanı sıra Sultan Selim, Haseki Sultan, Mihrimah Sultan, Şehzade Mehmet Camii, İskele Câmii, Kılıç Ali Paşa, Sultan Ahmet, Nuruosmaniye, Atik Valide Sultan Cami ve Külliyesi, Manisa Valide Sultan, Lüleburgaz Sokullu Mehmet Paşa, Gebze Çoban Mustafa Paşa, Payas'ta gene Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi... ilk aklımıza gelen külliyelerdir.

Bu kurumlar, sosyal tarihimiz içinde çok önemli görevleri yerine getirmişler ve zamanla parçalarından bazılarını kaybederek zayıflamışlardır. Tarihimizde insanların dağınık yaşamaktan kurtularak belli sosyal merkezlerde toplanmasında, büyük şehirlerin düzgün olarak büyümelerinde büyük emeği geçen bu kurumlar, günümüz problem ve ihtiyaçları için bize bir şeyler ilham edebilir mi?

Mini okullar politikası

Batılılaşma dönemindeki eğitim politikalarımızı ana hatlarıyla değerlendirdiğimizde, "mini okullar politikası" (veya "cüce okullar politikası") diyebileceğimiz bir politikanın izlendiğini görüyoruz. Sosyal gelişme kaygısından çıkan bu politikanın ana amacı, her yerleşim yerine bir okul açarak halka yerinde hizmet götürmektir. Osmanlı Maarif Nazırlarını en çok düşündüren bu, her köye bir öğretmen yetiştirebilme problemi, idi. Cumhuriyet döneminin başındaki Köy Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri politikası da her köye bir öğretmen yetiştirip, onu uzun süre köyde tutmayı amaçlıyordu. Bu politikada, öğretmenler ve onların götürdükleri bilgi ve davranışlarla toplum kalkınmasını sağlamak, köylüleri devlet politikası veya en azından ülke ve dünya gerçeklerine duyarlı kişiler olarak yetiştirmek amacı da vardı.

Devletimizin ve milletimizin çeşitli imkânlarını bazen hayli zorlayan bu politikanın çeşitli zayıf ve avantajlı olmayan yönleri vardı. Bir kere, her köye bir okul binası ve en az bir öğretmen tahsisi çok pahalı bir yöntemdi. Okul yapımı için halk zorlanıyor, okul dışı faaliyetler göstermesi açısından da öğretmen zorlanıyordu. Bu kadar yaygın bir teşkilâtı denetlemek ve bütün ülkede aynı eğitim politikasını

uygulayarak çocukları fırsat eşitliği açısından eşite yakın bir şekilde yetiştirmek imkânı yoktu. Bu politika izlendiğinde, büyük merkezlerdeki yerlerde öğrencilerin yetişmesi için bütün imkânlar hazır bulunduruluyor, gerek öğretmen gerek ders araç - gereçleri bakımından öğretim için uygun bir ortam sağlanıyorken, büyük merkezlerden uzaktaki küçük yerleşim yerlerinde öğretmen, kitap ve ders araç - gereçleri yokluğu yüzünden düzgün bir öğretim yapılamıyordu. Bu politika, geçmiş yıllarda, sayısal gelişmenin herşeyin ölçüsü alındığı yıllarda uygulandı ve belli bir ölçüde de başarıya ulaştı.

Değişen şartlar ve ihtiyaçlar

Bugün hâlâ aynı eğitim politikasını izlemek gerekli midir? Buna cevap verebilmek için, ülkemizde değişen şartlara ve yeni ihtiyaçlara bir bakmak gerekir.

Bu eğitim politikasının belirlenip uygulamaya konulmasından beri, ülkemizde büyük sosyal, ekonomik ve teknik değişiklikler olmuştur. Eğitim açısından bunlardan önemli olan bazılarını şöyle sıralayabiliriz :

- Okuldan ve öğretmenlerden artık eskisi gibi köylüye örnek olması, onları toplum kalkınmasına teşvik etmesi, köylüyü devlet politikası ve dünya olayları doğrultusunda aydınlatması beklenmiyor. Gerek ulaşım gerek haberleşme araçlarındaki hızlı gelişmeler sayesinde, köylüler de öğretmenler kadar dünya olaylarına açık, onlardan haberdar duruma gelmişlerdir. Toplum kalkınması için kurulan ayrı sosyal kurumlar doktorun, veterinerin, ziraatçının, çok çeşitli kursların köylünün ayağına kadar gitmesini sağlamıştır. Artık bilgili ve sosyal bir adam olmak için okulda öğrenilen bilgi yetmemekte, kitle iletişim araçlarının yayınlarını sürekli izlemek gerekmektedir. Öğretmen, meslekî olarak artık sadece okulda çocuklarla ilgilenmek durumunda kalmaktadır.

- Ulaşım araçları ve yol yapımındaki gelişmeler köylere ulaşımı kolaylaştırdığı gibi, köylülerin belli merkezlere ulaşımını da kolaylaştırmıştır. Bu şekilde yatay hareketlilik alabildiğine artmış ve giderek daha büyük boyutlarda, daha

hızlı olmaktadır.

- Gerek büyük şehirlere gerek yurt dışına olan yatay işgücü hareketleri sonucunda kırsal kesimde kalan nüfus büyük ölçüde sabit kalmış; hattâ bazı yerlerde nüfus o kadar azalmıştır ki, bazı köy okullarındaki öğrenci sayısı eskiye oranla azalmış, bazı köy okulları kapanmak durumunda kalmıştır.

Mini okullar politikasının hâlâ bütün kırsal yerleşim birimlerinde yüzde yüz okullaşmayı sağlayamadığı, özellikle ulaşımı sağlanamamış bazı kırsal kesimlerde de öğretmen tutulamadığı açıktır. Ülkemizde temel eğitimi sekiz yıla çıkarma yönündeki kanun hükümleri 1973'ten beri hâlâ deneme okulları düzeyinde kalmış; ilkokullar gibi bütün yerleşim birimlerinde hem bina veya dersane ekleyerek hem öğretmen kadrosunu genişleterek bu okulları yaygınlaştırmamız kısa zamanda neredeyse imkânsız gözükmektedir.

O halde ne yapmak gerekir?...

Okul merkezleri

Bizim önerimiz, Türkiye'nin artık mini okullar politikasından vazgeçip belirli merkezlerde - külliye gibi - büyük okul kompleksleri kurmasıdır. Okul merkezleri, eğitimin her kademesinde (üniversitelerde zaten var; temel öğretim ve ortaöğretim kademelerinde de) kurulabilir. Eldeki sınırlı imkânları ayrı ayrı yerlere küçük parçalar halinde dağıtıp eğitim gücünü azaltmaktansa, belli merkezlerde toplayıp oradan daha iyi hizmet sunmak, daha işe yarar gözükmektedir.

Binlerce, hattâ bazen onbinlerce öğrencinin toplanacağı bu merkezlerde okullar, zengin bir kütüphane, spor salonları ve buna bağlı ve bağımsız sosyal tesisler, temel sağlık hizmetleri, onlarca veya yüzlerce öğretmen hizmete hazır olarak tutulur. Daha sağlıklı, daha bilgili ve becerili, daha sosyal öğrenciler buralarda yetişir; toplumumuzun genç kuşaklar içinde bütünleştirilmesi sağlanmış olur. Bu arada öğretmensizlik, kütüphane zayıflığı, atelye yokluğu gibi eksikliklerden doğan eğitimde fırsat eşitsizlikleri de en aza indirilmiş olur.

Böyle bir okul merkezini her okul türü için ayrı ayrı kurmak mümkün

olduğu gibi, çeşitli okulları içeren bir merkez olarak kurmak da mümkündür (temel eğitim ve ortaöğretim bir arada olduğu bazı kolej sistemlerinde olduğu gibi).

Birinci aşamada bunu, sekiz yıllık temel eğitim okulu için düşünecek olursak, on köy veya daha fazla mezranın çocukları için bir Temel Eğitim Merkezi kurabiliriz. Tâbi kaç köy veya yerleşim birimi için bir merkez kurulacağını, esas olarak nüfus ve coğrafya belirler. Bazen yirmi yerleşim yerinin çocuklarını bir merkezde toplamak gerektiği gibi, bazen beş - altı yerleşim yeri bir merkeze bağlanabilir. Biz, on köylük örneğimize geri dönecek olursak; bu merkeze yapacağımız okul, kütüphane, okul reviri, spor salonu, yemekhane, yatakhane.v.s. gibi harcamaları bu on köyün hepsine tek tek yapacağımız okul ve ek binaları masrafları karşılar. Bu yerlere göndereceğimiz aşağı yukarı yirmi öğretmen burada toplanır. Mükemmel bir organizasyonla canlı bir merkez kurulmuş olur.

Okul merkezlerinin en büyük yardımcısı, okul otobüsleridir. Bu merkezler yatılı merkezler değildir. Her sabah çocuklar okul otobüsleriyle bu merkezlere getirilir, dersten sonra da götürölüp köyelerine teslim edilir. Bazen her köyün bir okul otobüsü olabileceği gibi, yolun ve nüfusun müsait olduğu durumlarda birkaç köyün bir okul otobüsü de olabilir.

Eğitim haritaları

Okul merkezleri kurulmasında eğitim haritalarından yararlanacağız. Türkiye'nin eğitim durum ve eğitim gelişme haritaları henüz hazırlanmamıştır. Bu haritaların hazırlanmasında fizikî, kültürel, ekonomik ve sosyal durumları ve ilerde bu yönlerden olması gerekli gelişmeleri gözönüne alınacaktır. Okul merkezleri ile bunlara bağlı yerleşim merkezlerinin arasında dağ, nehir gibi - çeşitli tabiat şartlarında ulaşımı kesebilecek - engeller bulunmamalıdır. Bu merkezler ana yollar üzerinde kurulmalı ve bağlı olduğu köylere haberleşme bağlantıları ve rahat araba yolları bulunmalıdır.

Eğitim haritasının elverdiği imkân ve zorlamalara göre, bu merkezlerde temel eğitim ve ortaöğretim kurumları bulunabilir. Çünkü birçok köylü çocukları

toplandığında, bir liseyi gerekli kılabacak sayıda öğrenci çıkabilecektir. Yâni bu tür okul merkezlerinin kurulması bütün köylülere rahat ortaöğretim imkânını açtığı gibi, ülkemizdeki eğitim seviyesinin düzelmesine ve okul kademeleri arasında daha yüksek bir geçişe de neden olacaktır. Bu merkezler yatılı merkezler olmayacaktır ama, herhangi bir özel durumda öğrencilerin bir kısmını okulda barındırabilecek yurt imkânlarının da bulundurulması gerekir. Gene bu merkezler tamgün eğitim yapılan kurumlar olması dolayısıyla, normal zamanlarda çocuklara öğle yemeği verecek tesisler de hazır olacaktır.

Bu merkezlerde öğretmenler için düzgün ve her türlü imkânı olan lojmanlar yaptırılacak; hem bu aileler hem de öğrencilerin temel ihtiyaçlarını karşılayacak kantinler bulunacaktır.

Okul otobüsleri ve sürücüleri merkezlere bağlı olacaktır. Böylece bu taşıtların ve sürücülerin ana görevinin öğrenci taşımalarını sağlamak olduğu ve başka işte kullanılmayacağı ortaya çıkmaktadır. Bu sistem, öğrencilerin yakın çevre gezilerinde ve uzak kamplara gidişleri sırasında da kullanılabilir.

Bu merkezlerin sağlık ve sosyal yardım hizmetlerinden, âcil durumlarda, çevre halkının faydalanması da mümkün olacaktır.

Sonuç

Türkiye şimdiden sanayi ülkesi olmaya başlamış ve hedefi bilgi toplumu olan dinamik bir yapıya sahiptir. Eğitim sistemimizi, 19. yüzyılın şartları ve felsefesine göre şekillendirenleyiz. Şu andaki durumumuz ve gelecekte olmak istediğimiz demokratik bilgi toplumu idealine ulaşmak için, eğitim sistemimizi yeniden yapılandırmalı ve bunun için gerekli bazı fedâkârlıklardan çekinmemeliyiz. Zaten şu andaki insanlarımızı kaynaştırma, demokratik bir toplum olma, dikey sosyal hareketliliği gençlerimizin yetenek ve gayretlerine göre ayarlama, temel eğitim (zorunlu eğitim) süresini uzatan, ortaöğretim düzeyinde okullaşma oranını arttırma, öğretmenlerimize daha iyi öğretim ve hayat şartlarını sağlama faktörleri de bizi bu yönde bazı arayışlara sevk etmektedir.

Bunun için bizim önerdiğimiz okul veya eğitim merkezlerinin kurulması, şu tip yararlar sağlayabilecektir :

Temel eğitim, genel ve meslekî ortaöğretim alanında şehir ve kasabalarda ve kırsal yerleşim bölgelerinde belli okul merkezleri kurmak, çeşitli okullara zayıf olarak dağıtan kamu imkânlarını belli merkezlerde toplayarak daha iyi hizmet sunma imkânı verecektir. Böylece bazı okullarda olup birçoğunda olmayan iyi bir kütüphane, spor salonu, atelye, ders araç ve gereçleri, sağlık hizmetleri vs. bütün öğrencilere ulaştırılabilecek; bunlardan kaynaklanan eğitim eşitsizlikleri azaltılacaktır.

Bu merkezler vasıtasıyla öğretim daha rahat, daha disiplinli ve başarıya yönelik olabilecektir. Çocuklar daha iyi sosyalleşecektir. Bu merkezler, çocukları ailelerinden ve topraklarından koparmadan birbirleriyle kaynaştıracak, toplumsal bütünleşmemizi sağlayacaktır.

Bu merkezler vasıtasıyla çocuklarımız ve gençlerimiz arasındaki özel yetenek ve zekâlar daha isabetle tespit edilip kendileri ve ülke yararına özel eğitimleri daha kolay sağlanmış olacaktır.

Ötedenberi dünyanın hemen her yerinde yükseköğretimde ve özellikle üniversite kampüslerinde çeşitli bilim alanı ve eğitim - öğretim imkânlarının birleştirildiğini görüyoruz. Bu olgunun temel eğitim ve ortaöğretim düzeyinde de belli ölçüler içinde gerçekleştirilmesi, hem insanlarımız hem de ülkemizin geleceği açısından daha iyi olacaktır, kanaatindeyim.